

אנליסט // פריחת הנרקיסים

המנהיג הנרקסיסטי מרחיק כל ביקורת, ומקרב אליו אומרי הן. הוא מבסס את מנהיגותו על פשטנות אידיאולוגית, הכללות וקלישאות המכוונות בעיקר כלפי מתנגדיו. המנגנון הפסיכולוגי הפועל על קבוצת המאמינים בו מתבסס על הזדהות עם דה הומניזציה של כל מי שאינו חבר בקבוצה

10:24 10.05.2017 מאת: איתי שילוני

בחירתו של דונלד טראמפ לנשיאות ארצות הברית, סגנונו האישי והפוליטי של ולדימיר פוטין, האיום הגרעיני של קים ג'ונג-און, משאל העם השנוי במחלוקת שהנהיג רג'פ טיפ ארדואן – ויש שיאמרו שגם התנהלותו של בנימין נתניהו – הפנו את תשומת הלב לשורה של מנהיגים שנדמה כי אינם סופרים איש מלבד עצמם. התופעה הזו, שחוקרי המנהיגות והניהול מכנים "מנהיגות נרקסיסטית" חוזרת לכבב בכתבי העת המקצועיים והפופולריים. במארס 2016 פרסמו הפסיכיאטר גלן סוואגר והחוקר הנרי מילר ממכון הובר למדיניות ציבורית באוניברסיטת סטנפורד מאמר ב"פורבס" שכותרתו: "דונלד טראמפ: נרקסיסט עליון ולא מפקד עליון". במאמר, הלכו הכותבים אל ספר האבחנות הפסיכיאטרי, ובאמצעות שלל דוגמאות אבחנו את טראמפ כלוקה בהפרעת אישיות נרקסיסטית. מרגריטה מאיו, פרופ' למנהיגות והתנהגות ארגונית מבית הספר למנהל עסקים במדרד, שאלה באפריל ב"הרווארד ביזנס ריוו" מדוע אנחנו בוחרים בנרקסיסט כריזמטי כמנהיג, אף שהמחקר מראה בבירור כי למנהיגות "צנועה" השפעה חיובית יותר על הארגון לאורך זמן.

רבים מהעוסקים ב"מנהיגות נרקסיסטית" נשענים על הגדרותיו של הפסיכיאטר והפסיכואנליטיקאי האמריקאי אוטו קרנברג, שאותן פירט בספר "אידיאולוגיה, קונפליקט ומנהיגות בקבוצות ובארגונים" מ-1998 ובעשרות מאמרים נוספים. המנהיג הנרקסיסטי, לפי קרנברג, הוא אדם בעל שאיפות כוחניות, צורך בהערצה ונטייה להתעלם מחוקי המוסר. הוא מרחיק כל ביקורת, ומקרב אליו אומרי הן נאמנים. הוא מבסס את מנהיגותו על פשטנות אידיאולוגית, הכללות וקלישאות המכוונות בעיקר כלפי מתנגדיו. המנגנון הפסיכולוגי הפועל על קבוצת המאמינים בו מתבסס על הזדהות עם דה-הומניזציה של כל מי שאינו חבר בקבוצה. שנאת האחר מסייעת לו לדלג מעל עיסוק בקונפליקטים פנימיים לטובת מיקוד באויבים חיצוניים לקבוצה.

אף שהתיאור של המנהיגות הנרקסיסטית מוכר לרבים מאלה המתבוננים בביקורתיות במנהיגות הארצית והגלובלית, לא רבים פוגשים את המנהיג הנרקסיסט בחיי היומיום ובמקום העבודה. מרבית האנשים נתקלים דווקא במנהיגות נפוצה שפגיעתה לא פחותה, והיא של "המנהיג הנמנע". המנהיג הנמנע, או כפי שהוא מכונה לא פעם בספרות המקצועית, "לסה פר" (Laissez-Faire), הוא זה האומר: תן לעשות, אל תפריע, אל תשאל. המנהיג הנמנע מתקשה לקבל החלטות, אינו משיב לשאלות באופן ברור, ומתעלם כביכול מהכוח שיש בידיו. החוקר הנורווגי אנדרס סקוגסטאד, מומחה עולמי לשחיקה והתעמרות בעבודה, פרסם ב-2012 מחקר שבו השתתפו 1,771 עובדים, וממנו הסיק כי למנהיג הנמנע השפעה שלילית על תפישת התפקיד של עובדים ומנהלים. חוסר הרצון של מנהלים נמנעים לפתור קונפליקטים ובעיות בין עובדים, ונטייתם לייצר עמימות, נמצאו כמקדמים של מתח ותסכול.

הממצאים הללו נתמכים במחקרים נוספים. בפרק שיוחד למנהלים נמנעים בספר "היבטים פסיכולוגיים של שחיקה בעבודה" מ-2014 בעריכת מיכאל לייטר, ארנולד בייקר וקריסטינה מסלאצ', דובר על סגנון המנהיגות הזה כמקדם שחיקה וציניות של עובדים. ג'ף פרומן וחוקרים נוספים מאוניברסיטת ניו בرونסוויק בקנדה זיהו במחקר מ-2016 ניהול

פסיבי-נמנע של מנהלים כמקדם היעדרות ממקום העבודה. מנהלים נמנעים, הפועלים מתוך חוסר רצון להפעיל כוח ושררה, סותרים בכך את מהות התפקיד המנהיגותי והניהולי ומכאן שהם יוצרים בלבול.

שאיפה לכוח ולשררה היא הנחת היסוד של מי שנמצא בעמדת ניהול. כוח בהקשר של ניהול הוא הכוח להוביל, להשפיע, לעצב, ליצור או לשנות. בהיעדר שאיפה זו קשה מאוד לנהל. מנהל שטוען כי הוא "לא אוהב לשלוט באנשים ולומר להם מה לעשות", כנראה אינו מודע לסתירה שבין תפקיד הניהול, לסלידתו מהפעלת כוח ושליטה באנשים.

על אף הפער הסגנוני המובהק בין המנהיג והמנהל הנרקסיסטי לבין זה הנמנע, הרי שבמהות אין ביניהם הבדל. שניהם עסוקים בעצמם ולא באלה שאותם באו לשרת. הנרקסיסט משרת את היוהרה והנמנע משרת את החרדה, ולא אכפת לו מהסבל הנגרם לעובדיו או נתיניו כתוצאה מהפעלת כוח; לנמנע לא אכפת מהסבל שהוא גורם מעצם אי הפעלתו. הוא רק נראה יותר נחמד ו"מאפשר". בפועל, הוא מזיק לא פחות.

אין מנהיג שאין באישיותו מרכיבים נרקסיסטיים, אחרת לא היה מאמין שמאות, אלפים ואולי מיליונים צריכים לפעול על פי דרכו. המנהיג האולטימטיבי הוא זה ששולט בצרכיו הנרקסיסטיים ואינו מ תכחש לתפקידו כמקבל החלטות. בכל קבלת החלטה יש הפעלת כוח. כנראה שהמנהיג מהזן הבעייתי ביותר הוא הנרקסיסט-הנמנע. מנהיג כזה יהיה עסוק רק בהישרדות, וההימנעות שלו מקבלת החלטות תהיה מונעת מפרנויה. על אלה העיר אוטו קרנברג כי השילוב של אידאולוגיה פרנאידית לצד תפקוד ביורוקרטי מצטיין הוא דבר מסוכן לקיום הטבע האנושי.